

Hybridiuhat ja yhteiskunnan varautuminen

TkT erikoistutkija Sari Uusipaavalniemi

Doktriiniosasto

Komentaja Juha-Antero Puistola

Turvallisuuskomitean sihteeri

”Kokonaisturvallisuusajattelun mukaisesti Suomi vahvistaa kykyjä tunnistaa yhteiskuntaan laajasti kohdistuvaa hybridivaikuttamista ja vahvistaa sen vaatimia suorituskykyjä ja parantaa kyberturvallisuutta.”¹

Tässä tutkimuskatsauksessa tarkastellaan hybridiuhkia, niiden kehittymistä pitkällä aikavälillä sekä yhteiskunnan varautumisen kehittämistarpeita ja -mahdollisuuksia niihin vastaamiseksi. Havainnot perustuvat pääosin Turvallisuuskomitean, Huoltovarmuuskeskuksen ja Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen 19.5.2016 järjestämään hybridiseminaariin ja sen yhteydessä järjestetyssä työpajassa kerättyyn kyselyaineistoon. Osittaisena tarkoituksena on vastata ulko- ja turvallisuuspoliittisissa selonteissa esitettyyn tarpeeseen. Suomalaisen yhteiskunnan kriisinsieto syntyy yhteisin ponnistuksin ja varautumiseen kuuluu oleellisesti viranomaisten, kansalaisyhteiskunnan sekä elinkeinoelämän tiivis yhteydenpito ja valmistautuminen².

Hybridiuhka ei ole varsinaisesti uusi konsepti, vaikka termi itsessään on kotiutunut kieleemme vasta vähän aikaa sitten. Vuonna 2015 Suomessa tehtiin Turvallisuuskomitean koordinoimana kansallinen hybridiselvitys. Siinä arvioitiin erilaisia tarpeita kansallisen kriisinsietokyvyn parantamiseksi. Yleisesti ottaen kansallisen turvallisuusstrategian kokonaisvaltainen lähestymistapa on juuri oikea tapa kohdata hybridiuhat, mutta joitakin kehittämistarpeita voitiin selvästi osoittaa. Hybridisanaa käyttäen voimme arvioida kokonaisturvallisuuden mallimme toimivuutta varsin monimutkaisissa häiriötilanteissa.

Nykytilan vahvuuksia ja heikkouksia

Suomea pidetään muualla Euroopassa mallimaana varautumisen ja yhteistoiminnan suhteen. Hallinnonalojen rajat ylittävä sekä viranomaisten ja yksityisen sektorin välinen vuoropuhelu ei ole kaikkialla yhtä mutkatonta. Monissa maissa saatetaan joutua luomaan alusta alkaen järjestelyjä, jotka ovat meillä jo vakiintuneet käytännöiksi. Uusi hybridi-termi ei ole johtanut suuriin muutostarpeisiin suomalaisessa kokonaisturvallisuusajattelussa.

Verkottuneessa ja keskinäisriippuvuuksia sisältävässä yhteiskunnassa suppeallekin alueelle kohdistettu vaikutus voi aiheuttaa

tahattomia tai tahallisia seurannaisvaikutuksia laajasti yhteiskunnassa. Hybridivaikuttamisella on mahdollisuus luoda kombinaatioita, joihin ei ole varauduttu, eikä niitä ole harjoitettu tai selkeästi vastuutettu. Toimivaltuuksien rajapinnat voivat olla hyökkääjälle otollinen kohde. Suomen aluehallintomalli sekä viranomaiskenttä ovat nykyisellä hallituskaudella muutoksessa, joten uusien toimintatapojen sekä rajapintojen käyttöönotto saattaa heikentää varautumisen tilaa jonkin aikaa.

Kansalaisten kriisinsietokyky on saattanut heikentyä.³ Yksilötason resilienssin puute on merkittävä heikkous hybridiuhkiin varautumisessa, koska vaikutukset saattavat kohdistua erityisesti kansalaisturvallisuuteen. Kolmannen sektorin⁴ merkitys korostuu häiriötilanteiden vaikutusten lievittämisessä, mutta sen rooli ja tehtävät ovat voimassaolevassa turvallisuusstrategiassa määritelty liian ohuesti⁵.

Hybridiuhat tulevaisuuden yhteiskunnassa

Hybridisodankäynnissä tavanomaisia ja epätavanomaisia keinoja yhdistellään sekä sovelletaan joustavasti tilanteen mukaisesti. Toiminta ilmenee erilaisina vaikuttamisyrittäjinä yhteiskunnan poliittiseen, taloudelliseen, sotilaalliseen, informatiiviseen ja infrastruktuurin rakenteisiin. Vaikuttamisen kohteena ovat yhä useammin ei-sotilaalliset toiminnot ja erityisesti kansalaisten elinolosuhteet joko suoraan tai välillisesti. Helpot ja taloudelliset kohteet kiinnostavat vastustajaa, joka pyrkii saavuttamaan poliittiset tavoitteensa perinteistä sodankäyntiä nopeammin, tehokkaammin ja erityisesti edullisemmin. Hyökkääjä voi käyttää välikätenä rikollista, kaupalliseen hyötyyn pyrkivää toimijaa.⁶

Hyökkääjä voi iskeä yllättävästi ja samanaikaisesti yhteiskunnan kaikkia elintärkeitä toimintoja vastaan sekä säädellä kunkin osa-alueen painetta haluamallaan tavalla. Hybridivaikuttamisessa yhteiskunnan lisäksi pyritään yhä useammin vaikuttamaan yksilöön. Yhteiskunnan tukipilarit, kuten hyvinvointiyhteiskunta, yhtenäisyys (esim. EU) ja yhteistoiminta (esim. viranomaisyhteistyö) pyritään haastamaan. Pehmeät kohteet (esim. sosiaali- ja

¹ Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko, VNS 6/2016 vp, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 7/2016, s.28, http://valtioneuvosto.fi/documents/10616/1986338/VNKJ072016_fi.pdf/9a3a074a-d97f-43c4-a1d8-e3d8bd8d1da, 17.6.2016.

² Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, Valtioneuvoston periaatepäätös 16.12.2010, s. 2,

http://www.defmin.fi/files/1696/Yhteiskunnan_turvallisuusstrategia_2010.pdf, 17.6.2016.

³ Kekki, Tuula & Mankkinen, Teija: Turvassa? Kansalaisturvallisuuden tila Suomessa, Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 8/2016, maaliskuu 2016, s. 29–30, http://tietokayttoon.fi/documents/10616/2009122/8_Turvassa.pdf/de1af9e2-58ae-4472-8317-3d25e6ffdbd3?version=1.0, 17.6.2016.

⁴ Kolmannella sektorilla viitataan voittoon tavoittelemattomaan vapaaehtoissectoriin, jonka toimijoina ovat mm. järjestöt ja säätiöt.

⁵ Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, Valtioneuvoston periaatepäätös 16.12.2010, s. 8-9. Valmisteilla olevassa strategiassa tehtävät ja yhteistoimintatavat määritellään tarkemmin.

⁶ Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen 19.5.2016 kyselyaineisto. Kyselyn aiheena oli hybridiuhkien sekä niiden edellyttämän varautumisen kehittyminen pitkällä aikavälillä. Kyselyyn vastasi 15 kutsuttua asiantuntijaa. Aineisto on PVTUTKL:n hallussa.

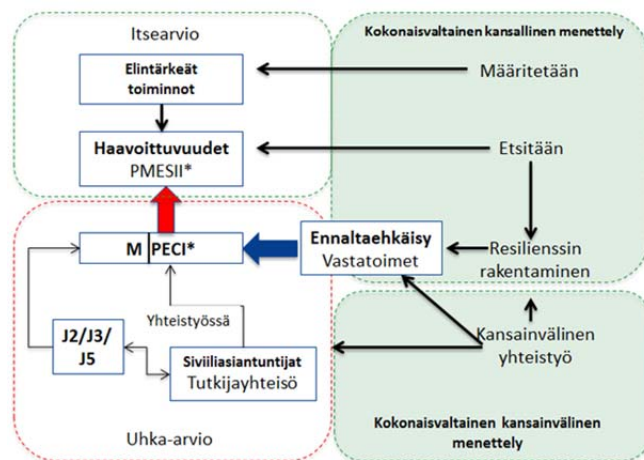
terveydenhuolto, talous) nousevat maaleiksi ja päätöksentekoon pyritään vaikuttamaan ja sitä pyritään lamaanuttamaan.⁷

Keskeisenä kohteena ovat tietovirrat ja -verkot ja sitä kautta toimintojen ohjauksen lamaanuttaminen (logistiikka, tuotanto, energia, jne.) Verkostot ja toimintojen keskittyminen mahdollistavat laajojen vaikutusten aikaansaamisen helposti solmukohtien ja globaalien keskinäisriippuvuuksien kautta. Haavoittuvuudet voidaan helposti havaita mm. tietoverkkojen avoimuuden myötä ja kehittynyt teknologia mahdollistaa myös vaikutusten kohdistamisen täsmällisemmin.⁸

Informaatiovaikuttaminen säilyy keskeisenä vaikuttamiskeinona. Disinformaatiota levitetään ja tavoitteena on luottamuksen horjuttaminen. Erityisesti sosiaalinen media tarjoaa mahdollisuuden levittää yksipuolista tai vääristettyä tietoa ihmisille globaalisti. Joissakin valtioissa myös valtamedioiden uutistuotanto voi olla tiukassa kontrollissa, joten nekin toistavat haluttua sanomaa. Jo olemassa olevia kriisejä voidaan myös pyrkiä vahvistamaan hybridivaikuttamisella.⁹

Varautuminen tulevaisuudessa

Hybridiuuhkiin varautumisessa sekä kansainvälinen yhteistyö että kansallinen, hallinnonrajat ylittävä ja eri toimijat yhteen sovitava yhteistyö korostuu (ks. esim. kuvan 1 malli). Varautumisessa painottuvat haavoittuvuuksien ennakointi, laaja-alainen varautuminen sekä luottamus toimijoiden välillä.¹⁰ Varautuminen on ulotettava yhteiskunnan kaikille tasoille valtionjohdosta yksittäiseen kansalaiseen. Koko yhteiskuntaa tarvitaan hybridiuuhilta puolustautumiseen. Valtiolla on kuitenkin ohjausvastuu, jonka toteutustapa kuvataan yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa.

Kuva 1. Yksinkertaistettu malli hybridiuuhkien tunnistamisesta ja niihin varautumisesta¹¹.

⁷ Sama

⁸ Sama

⁹ Sama sekä Jantunen, Saara: Informaatiovaikuttaminen, alustus Turvallisuuskomitean kevätseminaarissa, Helsinki, 19.5.2016.

¹⁰ Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen 19.5.2016 kyselyaineisto

¹¹ Monikansallisen kykyjenkehittämiskampanjan 2015–2016 hybridiprojektin esimerkki poikkihallinnollisen sekä yhteiskunnallisen yhteistyön järjestämisestä. PMESII = vaikutusten arviointi poliittisen, sotilaallisen, taloudellisen, sosiaalisen, informatiivisen sekä infrastruktuurin kautta. MPECCI = hyökkääjän sotilaallisten, poliittisten, taloudellisten, yhteiskunnallisten sekä informatiivisten toimintamahdollisuuksien arviointi. J = Joint, yhteiset suorituskykyalueet (J2 = tiedustelu, J3 = operaatiot, J5 = suunnittelu).

Elinkeinoelämän toimijoiden kesken varautumisen kehittämiseksi tulisi pyrkiä yhteiseen varautumisen suunnitteluun ja jatkuvuuden hallintaan. Hyvien käytänteiden jakaminen, tietoisuus muista toimijoista ja tilannekuva ovat merkittävässä roolissa.¹²

Elinkeinoelämän ja julkishallinnon kesken varautumisen kehittämisessä mahdollisuuksia tuo niukkojen resurssien jakaminen ja yhteiskäyttö. Yhteistoiminnassa keskeisiä tekijöitä ovat tilannekuva, koulutus, ohjaus sekä luottamuksellinen tiedonvaihto. Elinkeinoelämän ja julkishallinnon kumppanuuksien edistäminen on myös tärkeää.¹³

”Viranomaisten suorituskyvyn lisäksi tulee kattavasti huolehtia kolmannen sektorin toimintamahdollisuuksista¹⁴. Tietoisuuden lisääminen kolmannen sektorin toimijoista, resurssista ja toimijoiden roolin selkiyttäminen on tarpeen. Kolmannen sektorin joustavuutta on mahdollista hyödyntää mm. innovaatioiden testialustana. Kolmannen sektorin toimijat voidaan kytkeä joukkoistamisen avulla mukaan varautumisen ja kokonaisturvallisuuden mallin kehittämiseen. Tiedonvaihto ja kumppanuudet ovat myös avainasemassa kolmannen sektorin toimijoiden osallistamisessa hybridiuuhkiin varautumiseen.¹⁵

Resilienssiä ja siihen liittyviä varajärjestelmiä on kehitettävä yhteistyössä elinkeinoelämän eri toimijoiden, elinkeinoelämän ja julkishallinnon sekä elinkeinoelämän ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken. Resilienssin rakentaminen ja varautumisen kehittäminen tulee nähdä kilpailuetuna. Suomalaista kokonaisturvallisuuden mallia tulee kehittää edelleen ja pyrkiä tuotteistamaan se.¹⁶

Hybridiiin vastataan hybridisti

Hybridiuuhkiin varautuminen edellyttää useiden yhteiskunnan sisäisten ja sen rajat ylittävien toimijoiden yhdistelmiä, useiden varautumiskeinojen yhdistelmiä ja perinteisten sekä uutta tieto- ja viestintäteknologiaa ja yhteiskunnan ”reserviä” hyödyntävien toimintamallien yhdistelmiä. Kaikki resurssit ja kaikki keinot varautumisessa on kyettävä hyödyntämään ennakointi-, reagointi- ja toipumiskyvyn maksimoimiseksi. Yhteiskunnan toimijat kattavasti eri tasoilla on nähtävä merkityksellisinä hybridiuuhilta puolustautumisessa. Lainsäädännön ja viranomaisten toimivaltuuksien kehittäminen tukemaan kokonaisvaltaista varautumista ja yhteistoimintaa jatkossakin on käynnissä ja kokonaisturvallisuuden mallia ja vastuita tarkennetaan Yhteiskunnan turvallisuusstrategian päivitystyössä.

Lisätietoja

TKT, erikoistutkija Sari Uusipaavalniemi (p. 0299 800) on Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen Doktriiniosaston tutkija strategisen analyysin tutkimusalalla.

Komentaja Juha-Antero Puistola (p.0295 16001) on vanhempi osastoupseeri Turvallisuuskomitean sihteeristössä.

¹² Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen 19.5.2016 kyselyaineisto

¹³ Sama

¹⁴ Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta, Sisäministeriön julkaisu 8/2016. Sisäministeriö, s. 33, <http://www.intermin.fi/julkaisu/082016?docID=67644>, 27.6.2016.

¹⁵ Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen 19.5.2016 kyselyaineisto

¹⁶ Sama